

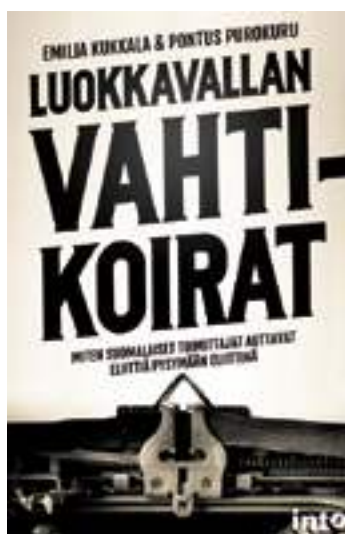
JUHO RANTALA

”Hengettömät rakit”

Emilia Kukkala & Pontus Purokuru, *Luokkavallan vahtikoirat. Miten suomalaiset toimittajat auttavat eliittiä pysymään eliittinä*. Into, Helsinki 2016. 269 s.

Journalismin viime vuosikymmenen muutokset eivät ole olleet vain teknisiä vaan koskevat myös tapaa tehdä ja ymmärtää uutisia. Verkkojulkaiseminen on tuonut mullistuksia niin median markkinointimalleihin kuin toimittajan rooliin: juttuja pyritään tuottamaan nopeammin, ja usein myös yleisö halutaan sisällöntuottajiksi.

Muun muassa näistä lähtökohdista toimittajakaksikko Emilia Kukjalan ja Pontus Purokurun viihdyttävän ilkkurinen teos *Luokkavallan vahtikoirat* pyrkii määrittämään journalismin olemusta, tehtävää ja tulevaisuutta. Kirjoittajat toteavat mediakritiikin ja -analyysin vaativan välttämättä myös vallitsevan yhteiskunnallisen tilan ja rakenteiden kriittistä analyysia. *Vahtikoirat* onkin ”yleistaajuinen opaskirja journalismiin ja yhteiskuntaan”, ”itsekritiikin työkalu toimittajille” sekä ”yhteenveto journalismin merkityksestä” nykyisessä maailmantilanteessa (16–18).

Dokumenttia käsitellessään tekijät tarkentavat muutamia kirjassa esiteltäviä tapoja, joilla haastateltavat pyrkivät vaikuttamaan juttujen sisältöön. Nämä saattavat ottaa yhteyttä toimittajan esimieheen ja valittaa toimittajan esittävän liian kriittisiä kysymyksiä, kuten *Porttikielto*-dokumentin tapauksessa. Joskus taas haastateltavat tekevät itse valmiin juttupohjan. Kukjalan & Purokurun mukaan suurin journalismin kriittisyyttä rajoittava tekijä ovat kuitenkin itse toimittajat. Taustalla nähdään olevan esimerkiksi lapsena omaksuttu auktoriteetti-usko, miellyttämisen tai eliittiin kuulumisen halu ja yksinkertaisesti työpaikan menettämisen

Parlamentarismi ja journalismi käsi kädessä

Esipuheessa median tilaa selvitetään suurten toimijoiden, kuten Ylen, *Helsingin Sanomien* ja *Aamulehden*, perusteella. Oivallisen kitkerä johdanto syventyy Juha Sipilän televisiopuheen lähes yksimielisen hyväksyvään journalistiseen vastaanottoon. Kirjoittajat myös paneutuvat pitkällisesti *Porttikielto Poriin* -dokumentin (2015) tekijöiden kohtaamaan painostukseen, jota harjoittivat niin dokumentissa haastatellut Suomen ”bisneseliitin” edustajat kuin dokumentin tilannut Yle. Vaikka tämä Jari Hanskan & Susanna Kuparisen toimittama ohjelma lopulta julkaistiin saksimattomana, Yle piti kiinni näkökulmastaan: toimittajat olivat harjoittaneet epäeettistä journalismia.

pelko. Toisinaan esimiehet kuitenkin käyttävät käskyvaltaansa. Yhtenä räikeänä tapauksena kirjoittajat viittaavat toimittaja Jaana Kiven TTIP-kirjoituksiin Ylellä. Kukjalan & Purokurun mukaan Ylen vastaava päätoimittaja Atte Jääskeläinen tahtoi jopa kolme kertaa korjata Kiven kirjoitusta ”pelkästään nettitrollien kommenttien perusteella” (34). Kiveltä myös kyseltiin kytköksistä ”vasemmistoon”, eikä Suomen Akatemian tutkijatohtori Markus Krögeriä pidetty sopivana lähteenä. Kirjoittajat esittävät, että Yle pyrki mukailemaan EU:n komission linjaamaa media-strategiaa. Strategiaa koskevista vuodetuista asiakirjoista selviää, että TTIP-sopimuksesta ja -sopimusneuvotteluista toivottiin vain positiivista uutisointia. (33)

Kirjoittajat kysyvätkin, minkä takia sellaiset media-vaikuttajat kuin Juhana Vartiainen, Tuomas Enbuske

”Kuka oikeastaan edustaa ketä, mitä oikeastaan tarkoittaa yleinen etu ja kenen etu se lopulta on?”

ja Ulla Appelsin nähdään henkilöinä, joihin poliittiset ideologiat eivät vaikuta. He eivät ole puolueettomia, mutta heitä ei syytetä samalla tavalla puolueellisuudesta kuin esimerkiksi Kiveä. Kukkala & Purokuru pitävät tätä esimerkkinä siitä, millä puolella ja mitä mieltä asioista ilmeisesti ”kuuluu olla”. Vartiainen, Enbusken ja Appelsinin rinnastamisessa sekoittuvat myös keskenään journalistinen teksti ja yleisempi julkinen keskustelu. Olisi kuitenkin ollut hyödyllistä eritellä näiden kirjoittajien tekstilajeja: Kivi kirjoittaa pääasiassa tutkivaa journalismia, kun taas Enbuske ja Appelsin ovat kunnostautuneet lähinnä kolumnisteina (toinen myös päätoimittajana) ja Vartiainen Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen edustajana ja yksityisenä twiittaajana.

Kukkala & Purokuru katsovat journalismin kytkeytyvän läheisesti parlamentarismien sudenkuoppiin: kuka oikeastaan edustaa ketä, mitä oikeastaan tarkoittaa yleinen etu ja kenen etu se lopulta on? Esimerkiksi oletus toimittajan objektiivisuudesta liittyy ”neljännen valtiomahdin” tehtävään demokraattisessa yhteiskunnassa. Mutta toimitukset eivät ole demokraattisia vaan pikemminkin hierarkkisia ja autoritaarisia. Näitä väitteitä kirjoittajat alleviivaavat toimittajahaastatteluissa nousseilla epäkohdilla, kuten esimerkiksi päätoimittajan vallankäytöllä. Toimittajien pitäisikin vaatia, samaan tapaan kuin he vaativat poliitikoilta, omalta ammattikunnaltaan läpinäkyvyyttä esimerkiksi avaamalla ”prosessia, jolla jutun näkökulma ja haastateltavat on valittu” (58).

Toimittajien pyrkimys puolueettomaan tiedontuotantoon ilmenee usein niin sanottuna ”objektiivisuus-harhana”. Toimittajan työssä ”molempien puolien” esille tuominen nähdään tarkoituksenmukaisena. Kuitenkin asetelmat ja puolet määrittävät aina jonkin tahon näkökulmasta. ”Molemmat puolet” eivät myöskään voi olla

täysin tasa-arvoisia ainakaan kaikissa asioissa. Kysymys onkin aina vallankäytöstä, eikä tasa-arvoiseksi kuviteltu keskustelutilanne juuri koskaan täytä ihannetta. ”Mediatila on samojen valtasuhteiden muovaama ja niiden taistelulenttä kuin muukin yhteiskunta” (70). Objektiivisuuden vaatimus saa toisinaan naurettavat mittasuhteet, kuten teosta varten haastateltu toimittaja kertoo: STT:n toimituksen esimies oli todennut, ettei tämä voinut kirjoittaa ydinvoimasta, koska vastusti sitä. Tällainen ajattelutapa on ongelmallinen ja jopa hullunkurinen: milloin toimittaja on ”liikaa” jonkin asian puolella? Ajattelutapa johtaa myös siihen, että lopulta on vaikeaa tuottaa uutta, *status quota* kritisoivaa materiaalia.

Välittävä keskiluokka

Luokkavallan vahtikoirat ei nostalgisoi. Kirjoittajat si-joittavat journalismin alkutaipaleen 1800-luvun teollistumisen, kansallisvaltion synnyn ja kapitalismin kehityksen yhteyteen. Viestintä ja kommunikaatio tuotiin tällöin, kirjoittajien lainaaman Kai Erikssonin mukaan, kapitalistisen tuotannon piiriin. Lennätin ja sanomalehtien leviäminen tuottivat käsityksen yhteisesti jaetusta julkisesta tilasta. Kukkala & Purokuru katsovatkin, ettei välttämättä ole ollut ”parempaa aikaa”, jolloin media olisi ollut ”ratkaisevalla tavalla valtakriittisempää” (37). Teoksen punainen lanka on julkisen keskustelutilan historiallinen rakentuminen kapitalismin ja kansallisvaltion ristipaineessa. Tämän kytköksen heikkouksia kirjoittajat pyrkivät tuomaan esille.

Kukkala & Purokuru pureutuvat myös keskiluokkai-siksi lukemiensa toimittajien asemaan. Keskiluokan he määrittelevät suhteellisen ylimalkaisesti ”välittäväksi luokaksi”, joka toimii ”hallitsevan” eli ”yläluokan” ja ”työvä-

enluokan” välissä (130). Tällaisiin ”eliittitoimittajiin” luetaan esimerkiksi *Helsingin Sanomien* Saska Saarikoski. Kirjoittajien ajatus voidaan kai tiivistää siten, että kokopäiväisinä toimittajina saavat toimia ne, jotka asemoituvat osaksi keskiluokkaa. Toisaalta, kun yhteiskunnassa eriarvoisuus on vain kasvanut, niin myös freelancereiden osuus kaikista toimitustyötä tekevästä on noussut ja vastaavasti vakituisten mediapalkkolisten laskenut.

Kaksikon mukaan keskiluokkaiset toimittajat viihdyttävätkin itseään köyhien syyllistämällä ja näiden ongelmien väheksymisellä, perustulon haukkumisella ja sosiaaliturvasta nipottamisella. Tällaiset journalistit eivät halua tarttua köyhyyden todellisiin syihin tai seurauksiin. Samalla kun osa toimittajista kohtaa köyhyyttä omassa elämässään, eliittitoimittajat tarjoavat avuksi säästövinkkilistoja. *Luokkavallassa* alleviivataan myös tällaisten reportterien vaihtelevasävyisiä kokemusmatkoja köyhyyden keskelle. ”Toimittaja testaa” -jutuissa leikitään yksi yö asunnottomuutta tai eletään kuukausi toimeentulotuella, jonka jälkeen palataan keskiluokkaiseen elämään. Todellinen ja pitkittynyt ahdistus jäävät tiedonvälittäjältä välittämättä.

Kukkalan & Purokurun mukaan eliitinkosiskelu kiteytyy räikeimmin rakennemuutoskeskustelussa. Hallituksen puheet kaikuvat juttujen virkkeissä: muutokset ovat ”välttämätön paha”, josta kukaan ei saa luistaa – paitsi ehkä yritykset. Kirjoittajat esittävät, että EU-komissio, Suomen Pankki ja valtionvarainministeriö saavat kommentoida kestävyysvajetta ilman kritiikkiä ja ne oletetaan vielä riippumattomiksi tahoiksi. Leikkausten suurimmat ja pahimmat sivallukset eivät kuitenkaan koske keskiluokkaa vaan niitä, joilla ei muutenkaan ole riittävästi.

Selvennyksiä ja tarkennuksia

Yksi mielenkiintoinen käsiteltävä aihe olisi ollut toimittajien korkeakoulutuksen siirtyminen yliopistoilta osittain ammattikorkeakouluille. Vaikka yliopisto ei takaa parempaa koulutusta, on ammattikorkeakoulu yleensä vanhemmin kytköksissä käytännön työelämään, erityisesti yritysmaailmaan. Kukkalan & Purokurun käsitteistö on pääasiassa kunnossa, mutta esimerkiksi ’eliitti’ ja ’keskiluokka’ olisivat kaivanneet eritellympiä määritelmiä, samoin ’uusliberalismi’. Myös muutamissa kohdissa sivutun uuden johtamistaitopuheen, *mindfulnessin* ja onnellisuuden politiikan käsittelyt olisivat kaivanneet tarkempia kytkentöjä journalismiin.

Yksityiskohtana esiin täytyy nostaa uusvanhan älykön Saska Saarikosken yhteydessä käytetty toimittajatutkijakäsite. Se on ilmeisesti peräisin Itä-Suomen yliopiston lehtori Jussi Vähämäeltä, mutta kirjoittajat eivät anna käsitteelle mitään lähdetä, vaikka he asettavat termin samoihin asiayhteyksiin kuin Vähämäki.¹ Tämän voi tietysti laittaa huolimattomuuden (tai ranskalaisen tradition viitekäytäntöjen) piikkiin, mutta tärkeää olisi joka tapauksessa ollut termin laajempi selvittely. Vaikka kirjoittajat suhteuttavat käsitteen osuvasti laajempaan

älykkökirjoittajien kritisoimiseen, vaikuttaa se tässä yhteydessä viittaavan yleisesti *tutkivaan journalismiin* ja erityisesti *tutkivaan journalistiin*. Vähämäki taas viittaa käsitteellä tutkivasta journalismista versoneeseen uudenlaiseen porvarilliseen subjektiin, toimittajaan, joka ajattelee, ”että vain hän tekee tapahtuman ja tietää mikä on tapahtuma”. Tällainen henkilö haluaa hallita julkista keskustelua ja määritellä, mikä on tärkeää ja mikä ei. Tällainen ”kolumnisti” myös näkee tapahtuman ennalta määritettynä: hän kirjoittaa maailman ulkopuolelta, täydellisen objektiivisuuden ihanteen piiristä. Hän on Vähämäen analyysissä itseriittoinen yksilö, joka elää historian loppua, ”valmista maailmaa”.²

Kukkala & Purokuru antavat viimeisessä luvussa ohjeita: toimittajien olisi hyvä kääntää katseensa journalismin tehtävän pohtimisesta kysymykseen, millaista yhteiskuntaa he haluavat tukea ja rakentaa. Toimittaja nimittäin määrittyy lopulta aktivistina, jonka tulisi alleviivata rooliaan tiedon tuottajana, suodattajana ja muokkaajana, jolloin hän samalla muokkaa aktiivisesti yhteiskunnallista todellisuutta. Aktivismin korostaminen kytkeytyykin koko teoksen sanomaan: ”journalismissa ei ole kyse vain tiedonvälityksestä tai argumenteilla käytävästä keskustelusta, vaan erilaisten vallankäyttöyritysten kamppailusta” (238). Kiinnostavaa olisikin ollut kuulla, kuinka estää aktivismin kääntymisen *alternative facteiksi* tai toimittaja-tutkija-kolumnistien maailmanulkopuoliksi yksilösuorituksiksi.

Lopuksi

Luokkavallan vahtikoirat kävisi oppikirjasta esimerkiksi ensimmäisen tai toisen vuoden toimittaja- tai viestintäopiskelijoille. Laajemmin yhteiskuntatieteisiin, journalismiin ja filosofiaan tutustuneille teos ei tuo kovin paljoa uutta, vaikkakin varmasti silti kiehtoo juttuesimerkeineen ja haastatteluineen. Voi olla, että teos ei vakuuta niitä, jotka sen pitäisi vakuuttaa. Toisaalta kirjoittajat toteavat, ettei teoksella ole tällaista tarkoitusta.

Pohdittavaa toimittajille se kuitenkin antaa, ja ohjeita ajatella uudelleen omaa työprosessiaan sekä journalismin tulevaisuutta ja tehtävää. Ainakaan tulevaisuuden journalismin ei tarvitse olla vain ja ainoastaan ylhäältä hallittua ja johdettua tiedonmuodostusta. Blogiviidakon pluralistisuus on jo nostonut esille yksilöiden omaa – tosin toistaiseksi usein kömpelöä – tiedonmuodostusta. Vaihtoehdoisen journalismimuodon taas on tarjonnut esimerkiksi *Porttikielto Poriin* -dokumentin tekijäkaksikon, Susanna Kuparisen ja Jari Hanskan, *Eduskunta*-näytelmätrilogia (2011–2012, 2015).

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Ks. esim. Jussi Vähämäki, *Itsen alistus. Työ, tuotanto ja valta tietokykykapitalismissa*. Like, Helsinki 2009.
- 2 Sama, 17, 20–21.